

NAGY ANITA

„SZÉPEN VÁRJUK A FÉNYES
FÜRDŐVENDÉG KOSZORÚT”

ÉCSY LÁSZLÓ FÜREDI FÜRDŐIGAZGATÓ
1854-ES NAPLÓJA

IBalatonfüredre utazunk, az északi part egyik legkedveltebb üdülőhelyére. Kalauzunk Écsy László fürdőintézeti igazgató, illetve az ő naplói, azok közül is a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban (SOM) őrzött, az 1854. évből származó kézirat.

IÉcsy László balatonfüredi fürdőigazgató naplójáról először Dayday András közölt ismertetést *Az első fürdőügyi tanulmányút* címmel 1956-ban, az *Orvostörténeti Közleményekben*, amelyben megjegyezte: nem kell többé keresni a balneológiával, a fürdők történetével kapcsolatos forrásmunkákat, mert ezek egy helyen, az Országos Orvostörténeti Könyvtárban elérhetők és kutathatók. A tanulmányban a napló néhány oldaláról fotót is közöltek, ezek képaláírása – „Az Orsz. Orvostörténeti Könyvtár gyűjteményéből” – a későbbi kutatókat is a Török utcai könyvtárba vezették. Az intézmény leltárkönyvének tanúsága szerint 1953. december 20-án került a könyvtárba egy magánszemélytől történt vásárlás során „Écsy László fürdőintézeti urad. felügyelő magán naplója 24 levél Balatonfüred 1854.”

1953. december
20-án került
a könyvtárba egy
magánszemélytől
történt vásárlás
során „Écsy László
fürdőintézeti urad.
felügyelő magán
naplója 24 levél
Balatonfüred
1854.”

IMár egy ideje a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum iratokat is őrző, úgynevezett Történeti Dokumentációs Gyűjteményét kezeltem, amikor a könyvtár épületében dolgozó egyik kollégám azzal hívott fel, hogy egy kutató, Lichtneckert András a könyvtári gyűjteményben keresi az említett naplót, hiába. Kéziratos anyagról lévén szó, kollégám jó okkal feltételezte, hogy a múzeum Történeti Dokumentációs Gyűjteményében is érdemes a naplót keresni, nem is eredménytelenül. Dayday 1956-ban még nem tudhatta, hogy a ritka orvostörténeti könyvanyag mellett, hosszú előkészítő munka után, Semmelweis Ignác egykori szülőházában 1964-ben tárgyakat és iratokat őrző és azokat kiállításokon bemutató múzeum nyílik. Az új múzeumi gyűjteményi egység létrehozásával a Török utcai könyvtárból számos műtárggyal együtt iratokat is

átszállítottak az Apród utcai épületbe, így a balatonfüredi fürdőigazgató naplója 1967. július 3-án ténylegesen átkerült, ahol leltározása, leírása, valamint mutatócédulával való ellátása 1972-ben történt meg. Ekkor személyhez sem kötötték, a mutatócédulák között a „Balatonfürednél” szerepelt. A 2000-es évek elején a gyűjteményi munka közben sikerült a naplóíró Écsy Lászlót ismét azonosítani.

¶ Écsy a magánjellegű naplóit évtizedeken keresztül vezette. Az 1850-es években keletkezők közül néhány évnyi a Balatonfüredi Helytörténeti Gyűjteményben található. Ezeket Katona Csaba közölte *Écsy László fürdőigazgató naplói, 1850–1852, 1856.* címmel, 2008-ban. A későbbi naplók anyagát ugyanebben az évben Lichtneckert András: *Écsy László balatonfüredi fürdőigazgató naplója 1863–1892.* címmel adták közre. Utóbbiak a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárának a Bencés Rend Tihanyi Apátsága levéltári iratai között található meg. A fellelt naplók közül eddigi ismereteink szerint mindössze nyolc év anyaga teljes, köztük a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban őrzött 1854. évi.

a fellelt naplók közül eddigi ismereteink szerint mindössze nyolc év anyaga teljes, köztük a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban őrzött 1854. évi

¶ A lappangó forrásokra utal, hogy a Füredről többször publikáló Daday András Écsy László 1855. évi naplóját az 1930-as években még olvasta. Ezt a naplót azonban sem Katona Csaba, sem Lichtneckert András nem adja közre kiadványaiban, és eddig az Orvostörténeti Múzeumban sem leltük fel. Daday egyik tanulmánya bevezetőjében írja: *„Évtizedekkel ezelőtt két nyári szabadságomat töltöttem Tihanyban, hogy az apátsági levéltárat átkutassam, s keressem Balatonfüred múltját.”* Ebben a cikkben Daday idéz egy 1855. január 6-án írt levelet, amelyet Balassa János Krisztián Pius bencés jószágkormányzóhoz intézett. Majd a levélről megjegyzi: *„amelyet szóról szóra lemásolva Étsi László füredi fürdő intézeti vezető »magány napló«-jában találjuk meg.”*

¶ Écsy hivatali feljegyzései mellett naponta vezette magánjellegű naplóját. Ahogy a SOM-ban őrzött füzet elején a címadásban is jelzi a szerző: *Füredi savanyúvízi magány napló.* Ebben olyan családi, személyes eseményeket is rögzített, mint 1854. január 5-én édesanyja halála: *„Ma reggeli 4 órakor bementem kedves jó anyámhoz, ki már a Végzövel harcolt, Pachl orvos úr elől*

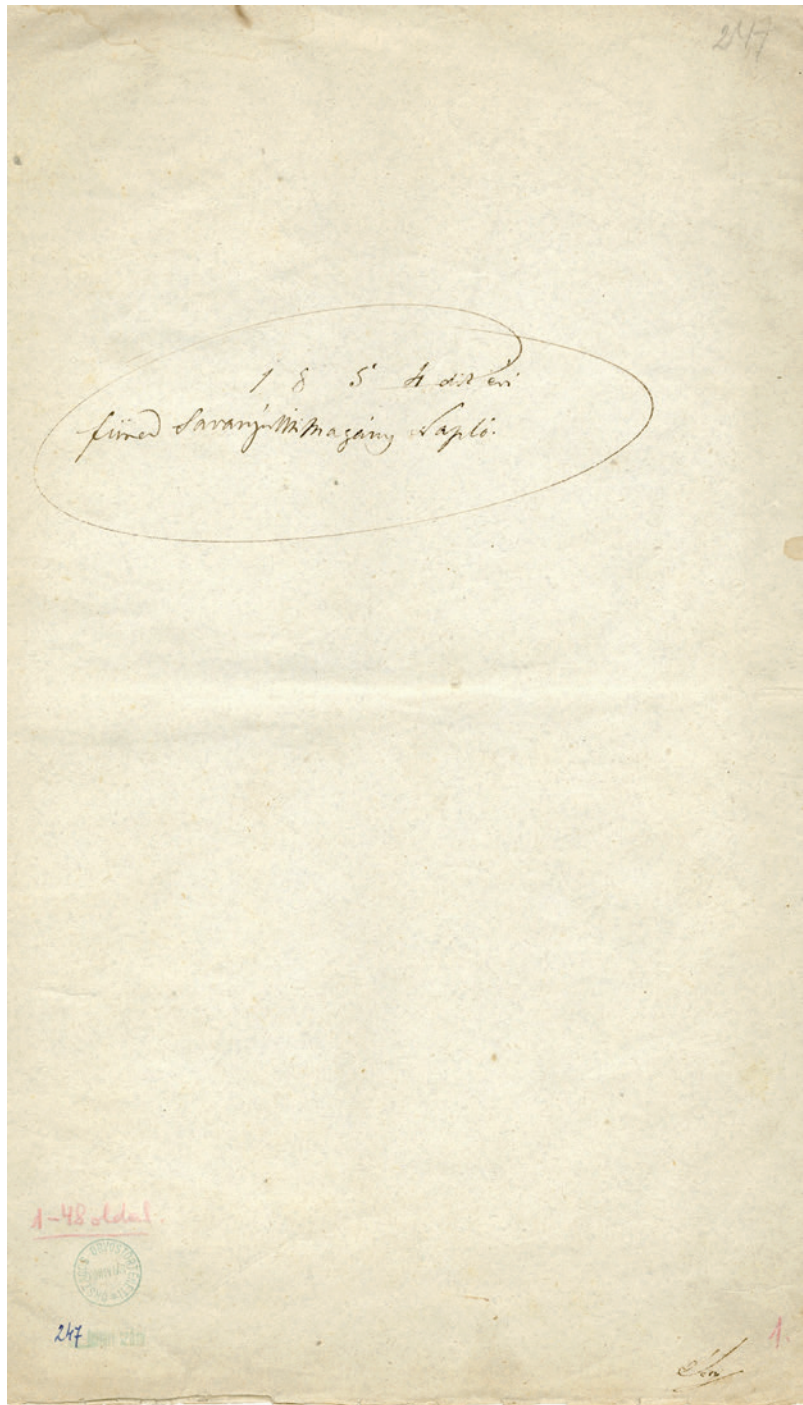
naponta vezette magánjellegű naplóját, ahogy a SOM-ban őrzött füzet elején a címadásban is jelzi a szerző: Füredi savanyúvízi magány napló

az időjárás
változását vagy
a kertjében végzett
munkákat is leírta

imádkozván, én Rozi húgommal utána, vigasztaltuk, de mindhiába, reggeli 5 órakor végső leheletit mindnyájunk fájdalmára kiadta teremtőjének.” Utazásait és találkozásait precízen közli, ám a beszélgetések témáiról bővebben ritkán tesz említést. A vásárlásokat, kifizetéseket, megrendeléseket is sokszor feljegyezte. „Golfinger szabónak fizettem egy frakkért 30 forintot, egy nadrágért 12 forintot, egy mellényért 8 forintot, ismét egy nadrág 10 forint, összesen 60 forintot kifizettem. A frakk helyett mást tesszik készíttetni” – jegyezte fel augusztus 1-jén. „Nőmnek, testvéremnek, annak gyermekeinek s nőcselédjeinek különbféle vásárfiát vettem, Ferdinándnak pedig 5 forint vásárajándokot adtam” – írta márciusban. Jellemző, hogy az időjárás változását vagy a kertjében végzett munkákat is leírta. „Az idő rendkívül jó volt, kertemben dolgoztattam, a trillások mellé fákat ültettem ki.” „Sárgabarack virágját ma láttam legelőszőr.” Olyan számára fontos eseményeket is megörökített, mint hogy „ma tartatott szántódi uradalom kerületében hajtóvadászat. ...és végre élttemben legelőszőr az endrődi határban a szőlőgyepüknél 1 nyulat én lőttem.” Beosztottjai közül kedves szavakkal emlékezett meg azokról, akik máshova költöztek, és azokról is, akik meghaltak. Saját időtöltéséről ritkán találunk bejegyzést. Előfordult azonban ilyen is, amikor ő mártózott meg a vízben: „Az idő borongós kezd lenni, szél kerekedik, hullámszik a Balaton, éppen hidegbe fürödtem Pachel orvos úrral midőn a szél feltámadt, este esett az eső.” Utazásai alkalmával, amikor eljutott színházba, általában felírta: „este a Karinthiai Színházba, – hol Taglioni táncolt –, mentünk. Állni kellett, nagyon fájt a lábunk.” A májustól szeptemberig tartó szezonnal, amikor a munkája jobban lefoglalta, magánnaplóját szűkszavúbban vezette.

a májustól
szeptemberig
tartó szezonnal,
amikor a munkája
jobban lefoglalta,
magánnaplóját
szűkszavúbban
vezette

¶ A szöveg talán legfontosabb, legrészletesebb bejegyzései Écsy októberben tett háromhetes útja alatt készültek, amikor a győri fürdő után felkereste a Bécs melletti Bad Vöslau és Baden, majd Bilin, Teplitz, Karlsbad, Franzensbad, valamint Marienbad gyógyforrásait és fürdőintézeteket: „Aki tanulmányos utazást szándékozik tenni, az mindenek előtt rendes naplót vezessen, és ha lehetséges egyes tárgyak benne ne csak leíratassanak, de a lehetőségig le is rajzoltassanak. Rajzaik megszerzettessenek úgyszintén a könyvek. Minden helyen oly egyénnel köttessék

ismeretség, ki a helyszínével mindenképp ismeretes s így esténként a könyv elolvastatván, másnap az érdekes helyek megnézetnek, s felhasználtatnak a felhasználandók.”

¶ Écsy László életrajzát és családjának történetét Katona Csaba és Lichtneckert András a 2008-ban megjelent forráskiadványok bevezetőjében részletesen összefoglalta. Écsy László egy Pozsony vármegyei birtoktalan nemesi családból származott, és 1807. december 1-jén a Győr vármegyei Péren született. Gimnáziumi tanulmányait Győrben a Szent Benedek Rend által működtetett iskolában végezte. Az iskola 1824–1825. évi összeírásában apja foglalkozását is feljegyezték: az idősebb Écsy László mészárosként dolgozott. A gimnázium fennmaradt iratai szerint Écsy jól tanult, és továbbképezte magát, a győri jogakadémia elvégzése után ügyvéd lett. Testvérei közül ő volt az egyetlen, aki értelmiségi pályára lépett. Öccse, József és húga, Rozália családjának az iparúzés biztosította a megélhetést. Rozália férje, a kőműves Rigler József a füredi Kerektemplom építésének irányításában is részt vett. Écsy sógorának korai halála után gondoskodott a Rigler-árvák eltartásáról. Amikor édesanyjuk, Dorfner Borbála is meghalt, hűgát és négy gyermekét — Józsefet, Lászlót, Máriát és Antóniát – Füredre költöztette Tihanyból: „csak az Isten segítsen bennünket, ha már a sors így akarta s így hozta magával, hogy sok viszontagságaink után ismét összekerültünk.” (1854. jan. 19.) Saját gyermeke nem született egyik házasságából sem: első felesége, Nagy Ludovika 1840-ben fiatalon elhalálozott, második felesége, Alfonsó Jozefa pedig súlyos beteg volt, ahogy Eötvös József Balatoni utazás című művében beszámol róla, megtévelyodott: „Egykor félszázad előtt a balatonfüredi fürdőigazgatónak ifjú és csodálatosan szép felesége megőrült, nem is gyógyult meg sohasem. [...] Egyik napon kiment a parkba, zavart elmével levetkőzött meztelenre s kiment a tarlón sétálni, őrjöngeni. Harmatos gyöngye lábait véresre marta a kavics és torzsa. Szobrász és festő álmainak felelt meg testének alaki szépsége. Sokan nézték a tarlón. Én is. Mindenki elbámult az alak tökéletességének ragyogásán. Előkelő társasággal maga Deák Ferenc is látta, s még ő utasította a lövölde szolgálait, vigyenek hozzá leplet, takarják le, s kísérik haza. Ő küldött rögtön orvosért is.” Az ötvenes

második felesége,
Alfonsó Jozefa
pedig súlyos
beteg volt, ahogy
Eötvös József
Balatoni utazás
című művében
beszámol róla,
megtévelyodott:
„Egykor
félszázad előtt
a balatonfüredi
fürdőigazgatónak
ifjú és csodálatosan
szép felesége
megőrült, nem
is gyógyult meg
sohasem. [...] Egyik
napon kiment
a parkba, zavart
elmével levetkőzött
meztelenre s kiment
a tarlón sétálni,
őrjöngeni”

évek elején írott naplókából kitűnik, hogy Jozefát Prágában Fischl doktor intézetében is gyógyították, hónapokig kezeltek ott. 1850 októberében még a „*legjobb reménységet adtak az orvosok nőm felgyógyulása érdemében*” – jegyzi fel Écsy naplójában (1850. okt. 1.). Állapota változó lehetett, előfordult, hogy jobban volt: „*szánkómat megpróbáltam: nőmmel együtt kiszánkáztunk*” – jegyezte fel 1854. február 27-én. Apósával, Alfonsó Ferencsel nagyon jó, a rokoni köteléken túlmutató baráti viszonyt ápolt, naplójában gyakran papának nevezte. Utazásaira sokszor vele tartott, név- és születésnapokat, vendégmeghívásokat gyakran együtt teljesítettek. Ehhez az is hozzájárulhatott, hogy munkájuk révén is szoros kapcsolatban álltak, hiszen Alfonsó Ferenc a Horváth-ház inspektora, felügyelője volt.

¶ Győri jogakadémiai tanulmányainak befejezése után Écsy László Pannonhalmán a bencés rend alkalmazásába állt. 1835-ben, tehát 28 évesen a rend birtokában lévő füredi Savanyúvízen kapott fürdőfelügyelői megbízást: „*1835. évi martius hóban Écsi László h. ügyvéd úr lőn kinevezve, ki azonban működését csak a bérlés idejének lefolyása után, t. i. 1836-ik évi april hó 12-én kezdhetette meg*” – jegyezte fel Orzovenszky Károly füredi fürdőorvos. Először a Savanyúvízen történő újjáépítési munkák felügyelete volt kiemelt feladata. 1835 és 1867 között fürdőfelügyelőként, 1867-től 1889-ig fürdőigazgatóként dolgozott, és meghatározó, köztisztviselőként álló személyiség volt Füreden. Hivatali munkája mellett számos társadalmi funkciót is betöltött: a képviselő-testületnek, a megyei bizottmánynak és a fürdőbizottságnak is tagja volt; többek között a balatonfüredi színház intendánsa, a Balatoni Gózhajózási Társulat igazgatóságának, a Szeretetház igazgatótanácsának tagja, majd elnöke és a római katolikus iskolaszék világi elnöke is volt. A tihanyi uradalmi tisztiszek és a füredi közbirtokosság erdészeti, halászati ügyeinek intézésében is részt vett. Munkáját helyben és országosan is elismerték. Füredre érkezésének 25. évfordulójáról 1859-ben emlékeztek meg: „*Szerte keres Pannon, ki e nagy műt kezdeni képes –: / S ím a tapintatnak finom embere, rajtad akad meg, / Kit mosolyogva köszönt örök ünnepe s népe Füredenek. / S most fogyatékos erőt gyógyszelleme újra*

1835 és 1867 között
fürdőfelügyelőként,
1867-től 1889-ig
fürdőigazgatóként
dolgozott,
és meghatározó,
köztisztviselőként álló
személyiség volt
Füreden

förléleszt, / Népe vidor kedvvel bút, gondot űz ki fejekből, / És rebegő ajkak neve hírt messzire hordják. / Mindez erős kezeid, szorgalmad drága gyümölcse, / Melynek szép zamatát huszonöt nyár heve növelte!” 1885-ben, ötvenéves jubileuma alkalmából szintén megköszönték munkáját, akinek „példaszerű, önfeláldozó s nemes tevékenységének köszönhető, hogy Balatonfüred, mely az ő tevékenysége előtt még a kisebb, tán másodrangú fürdők sorába tartozott, ma már Európa egyik első fürdőjévé emelkedett”. Écsy életének minden napja az *ora et labora* bencés jelmondat szellemében telt el, és sokszor apró, céltudatos, kitartó lépésekkel, jó diplomáciai érzéssel elérte, hogy a savanyúvízi fürdőtelep egyre magasabb színvonalú lett. Munkája legnagyobb kitüntetését 1874-ben nyerte el, a Ferenc József-rend lovagkeresztjét kapta meg. 1889. február 1-jétől nyugdíjazták; a panonhalmi főapáttól, Vaszary Kolostól (1832–1915) kézhez kapott értesítő okmány tanúsága szerint évenként ezerkétszáz forinttal. Kései naplóból kiderül, hogy a füredi mindennapokban továbbra is részt vett, érdeklődését nem veszítette el. 1889 márciusában költözött ki a fürdőtelepi hivatali helységekből. Villáját többen példának tekintették, és kényelmét, berendezését látva határozták el, hogy ilyen építtetnek maguknak Füreden. Écsy László 1895. május 11-én 88 esztendőskorában halt meg. Az arácsi temetőben lévő síremlékén egy Kisfaludy-idézet olvasható: „...a jó hamar múlandó.”

sokszor apró,
céltudatos, kitartó
lépésekkel,
jó diplomáciai
érzéssel elérte,
hogy a savanyúvízi
fürdőtelep egyre
magasabb
színvonalú lett

villáját többen
példának
tekintették,
és kényelmét,
berendezését látva
határozták el, hogy
ilyen építtetnek
maguknak Füreden

SZEZON ELŐTT

¶ Egy fürdőfelügyelő munkáját két alapvető dolog határozta meg, Az egyik a füredi Savanyúvízre érkező vendégek minden kényelmének, gyógyulásának, ellátásának legteljesebb körű kiszolgálása, a másik a szolgáltatások, haszonbérletek stb. útján befolyó minél nagyobb jövedelem biztosítása a tulajdonos, a tihanyi apátsági uradalom számára. Feladata a szezon kezdete, tehát május 15. előtt leginkább az épületek, szobák, fürdőhelyiségek, a Balatonban felállított hidegfürdő épülete és a gyógyvízivásra használt ivókút, az Angolkert, a Sétatér rendbetétele, javítása, a fürdőidényre történő felkészítése körül

összpontosult. Écsy László felügyelete alatt álltak azok az alkalmazottak (az 1850-es években mintegy harminc fő), akik közé tartozott a fürdőmester, a két fürdőslégény, négy uradalmi hajdú, két szobaleány, két szolgáló, a ruhatisztító inas, a promenádos tisztító, söprők, az angolkerti őr, a szamaras gyerek, a mosónők, a savós leány vagy a bálizs. Felfogadásukról, kiválasztásukról Écsy gondoskodott. Április elején „a cselédek szegődnek, a két házi inas Veszprémből kijövén magát jelenteni, hogy ez évben ismét óhajtanak szolgálatba jönni: megfogadtam mindkettőt, megmondottam: hívek, szorgalmatosak s józanok legyenek.”

a melegfürdők
fürdőszobáiban
a csövek tisztítása,
a zuhanyok
pótlása, javítása,
a kádak kifestése
és a gőzkazán
beüzemelése
a legfontosabb
feladatok közé
tartozott áprilisban
és májusban

¶ 1854-ben az Újfürdőház kilenc szobájába új kanapékat rendeltek. „Főtisztelendő kormányzó urunk kegyeskedett rendelkezni, hogy... másfél mázsa lószőr a matracokba... hozattassék. Továbbá rendelte, hogy a 9 fürdőszobába 9 dívány készíttessék.” A melegfürdők fürdőszobáiban a csövek tisztítása, a zuhanyok pótlása, javítása, a kádak kifestése és a gőzkazán beüzemelése a legfontosabb feladatok közé tartozott áprilisban és májusban. „Gépészünket Veszprémbe küldöttem a kolompárushoz, 2 zuhanyt készítsen el. Az Újfürdőházba vezető alsó csőt a meleg víznek szintén beküldöttem, hogy könyökformára alakítsa által” – írta április 19-én. Az Angolkert, a Sétatér fáinak rendbetétele, ültetése, a terek gereblyézése áprilisban elkezdődött, az új padok kihelyezésére és a régiek kijavítására májusban került sor. „Főtisztelendő tihanyi apáturasági uradalomból 1000 darab hársfa adatott Arácsról Savanyúvízig s onnan Füredig vezető út mellé” – írta Écsy 1854. március 28-án, és másnap el is kezdték beültetni. Ahogy közeledett a szezonnyitás, áprilisban és májusban a szobák bútorait az asztalosok felújították, a falakat a kőművesek kimeszelték, a padlót kijavították, majd kisikálták

a szobák bútorait
az asztalosok
felújították, a
falakat
a kőművesek
kimeszelték,
a padlót
kijavították, majd
kisikálták

a szobák bútorait az asztalosok felújították, a falakat a kőművesek kimeszelték, a padlót kijavították, majd kisikálták

a balatoni fürdés biztonságáról is: „A hidegfürdőkhez vezető úthoz két táblát készíttettem következő felirattal 'szabadbani fürdés e területen tiltatik.'” Mivel a hidegfürdők használatát az időjárás is befolyásolta, ez sokszor csak jóval a szezon kezdete után, júniusban indult meg. „Mai nap volt első szép júniusi nap. A hidegfürdők használatba vétettek” – írta június 13-án. Mire mindennel elkészültek, okkal jegyezhetette fel: „A fürdőintézet mindenek által tisztaság, csinosság s izletes elrendezésért dicséretetik.”

SAVANYÚVÍZ

a füredi ásványvíz, vagy ahogy nevezték, a savanyúvíz palackozásával kapcsolatos teendők előkészítése, majd a szezon idején annak zavartalan biztosítása, hiszen ebből is bevétele származott az uradalomnak

¶ Még jóval a szezon kezdete előtt Écsy egyik, talán legfontosabb feladata volt a füredi ásványvíz, vagy ahogy nevezték, a savanyúvíz palackozásával kapcsolatos teendők előkészítése, majd a szezon idején annak zavartalan biztosítása, hiszen ebből is bevétele származott az uradalomnak. „Fő feladata legyen a fürdőintézet felügyelőjének és főorvosának, hogy a savanyúvíz legcélszerűbben töltesék és szétküldessék, hogy a savanyúvíz szétküldése a lehető legmagasabb fokra emeltessék, azért az írásban a legszigorúbb orvoslati rend megtartassék, hogy így a használat eredménye a legvigasztalóbb legyen” – foglalta össze Écsy 1854-ben. A víz jellegzetessége a magas szénsavtartalomban állt, ismertetésekor Orzovenszky Károly fürdőorvos így fogalmazott: „az üde víz színtelen, átlátszó... erősen gyöngyöző, szénsavszagú, kellemes üdítő savanyú-csipős – némileg fémes ízü... Hirtelen ivás közben az orrot csavarja s hozzá nem szokott egyénnél némi könnyezést, ivás után pedig általában felbőgést okoz.” Az ivókút használata május 15. és szeptember 15. között volt lehetséges, erre az időszakra már megfelelő mennyiségű és minőségű üvegpalacknak és azok szállításához ládáknak, valamint az üvegek dugaszolásához szükséges anyagoknak kellett rendelkezésre állni. Écsy a palackok beszerzéséről több üvegekészítő huta tulajdonosával tárgyalt, illetve állt kapcsolatban 1854-ben is. Egyik szállítója a Kärger testvérek, Alajos és Károly, a vétyemi üveghutából hozták a palackokat, de Veisz Mihály keszthelyi kereskedővel is kapcsolatban állt.

az ivókút használata május 15. és szeptember 15. között volt lehetséges, erre az időszakra már megfelelő mennyiségű és minőségű üvegpalacknak és azok szállításához ládáknak, valamint az üvegek dugaszolásához szükséges anyagoknak kellett rendelkezésre állni

Balatonfüredi fürdő-idény

május 20-án nyitják meg!

Balaton-Füred enyhe és egyenletes légköri viszonyánál és kitünő juh-savó intézeténél fogva különösen ajánlható: **idült légsőhurut és tüdőbántalmaknál**; égvényes sós, szénsavas vasas forrásai, hideg és meleg szénsavas fürdői, gőzfürdő s a női és férfi uszodával ellátott balaton-fürdői javalvák: gyenge emésztés, idült gyomor- és bélhurut, hasi pozsga, máj- és lép-bajok, aranyér és női bántalmak ellen; továbbá vérszegénység, sápkór és görvélykórnál, általános gyengeség, gerincagy és idegbántalmaknál.

➡ Rendszeres szőlőkura szeptember 1-én kezdődik. ➡

Díszes gyógyterem, elegans éttermek, terasse, kávécsarnok, fődött sétány, jó zenekar és színi előadások, bál, tombola, jó restauráció. — Károli vezetése alatt — szép és kényelmesen butorozott lakások, pósta és távirdai hivatal, jól rendezett gyógyszertár. A szobák ára június 15-ig 30% olcsóbbak. B.-Füredre vonatkozó ismertetések kaphatók minden könyvkereskedésben és a fürdőben. B.-Füred rövid vázлата kívánatra ingyen megküldetik.

A közlekedés vasuton Budapestről — naponkint kétszer — Bécs és Kanizsától Siófokig, innen a Balatonon át $\frac{3}{4}$ óra alatt a „Kisfaludy“ gőzhajóval történik; vasuti saison jegyek 33 $\frac{1}{3}$ % kedvezménynyel, ezen kívül ünnep- és vasárnapokat megelőző napon Budapestről B.-Füredre és vissza 3 napra érvényes jegyek **fél áron** kaphatók.

A fürdőintézet rendelő főorvosa dr. **Huray**; uradalmi orvos: **Gemáhl** Lakás-megrendelések **Écsy László** igazgatóhoz intézendők B.-Füredre. A b.-füredi ásványviz főraktára: Budapesten **Édeskuty L.** m. kir. udvari ásványviz szállítónál; s kapható még **Emmerling** és **Rabsch** fűszerkereskedésében.

Ivókúrához használt fürdőpohár, rajta a füredi ivókút képe. Balatonfüred, 1860 körül
Fotó: Blahák Eszter. MNM, Sesselweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Adattár

Még jóval a szezon kezdete előtt Écsy egyik, talán legfontosabb feladata volt a füredi ásványvíz, vagy ahogy nevezték, a savanyúvíz palackozásával kapcsolatos teendők előkészítése, majd a szezon idején annak zavartalan biztosítása.

a savanyúvízes üvegek távolabbi szállítása és értékesítése szintén az ő feladata volt, az ásványvíz eladásából származó bevétel a füredi Savanyúvíz kasszáját növelte

az ásványvízből orvosoknak és kórházaknak bizonyos mennyiségű vizet ingyen küldtek szét

Az év végén Spitzer Mór kaposvári üveghuta-tulajdonossal 15 ezer kéticcés üveg készítéséről állapotott meg. 1854. november 16-án Écsy Bauer gépészt kérte fel, hogy a palackok bezárásához dugaszverő gépet készítsen. November hónap végén pedig már két ács a verőgép összeigazításán dolgozott. A gép alkalmazása előtt a hajdúk kalapáccsal ütötték be a dugaszt a palackba. A savanyúvízes üvegek távolabbi szállítása és értékesítése szintén az ő feladata volt, az ásványvíz eladásából származó bevétel a füredi Savanyúvíz kasszáját növelte. Ugyanígy a fürdőintézet minél szélesebb körben való hirdetése is megelőzte a szezont. A hirdetés, a reklám nemcsak a különböző lapokban való megjelenést, de az orvosokkal vagy a savanyúvízzel kereskedőkkel való jó viszony ápolását is jelentette. „Írtam Pestre doktor Vallának füredi fürdők pártolását megköszöntem” – írta július 2-án. Écsy jó és megfontolandó, megvalósítandó ötletnek vélte azt is, hogy a palackozott vizet mellé a külföldi gyógyhelyeken ismertetőt is adtak, de feljegyezte azt a jó tanácsot is, hogy az ásványvízből orvosoknak és kórházaknak bizonyos mennyiségű vizet ingyen küldtek szét. „Fürödnek szép jövője nagy részben külső orvosoktól is függ, s annak felemelését ők elősegíthetik, minél fogva nékik az intézet részéről minden esetre hízelegni kellett. Célszerű tehát, hogy ingyen kapjanak fürdőt, továbbá számukra savanyúvíz küldessék. Szintén több városok betegintézetei számára is úgymint Bécsbe és Pestre.” A fürdő reklámozásához tartozott a vendégekről készült névsorok elkészítése és kinyomtatása is, ami szintén Écsy feladata volt.

¶ 1854. októberi útján a vízivással kapcsolatban Écsyre a legnagyobb hatást minden bizonnyal az az ivógép gyakorolta, amelyet Marienbadban látott. Helyi kalauza Emil Kratzmann (1814–1867) orvos, botanikus és balneológus volt, ő is ajánlotta a szerkezetet. „Ezen gép egyszerű üveg csővel ellátva,

egy kis kerék alkalmazva és 4 csővel ellátva, melyen a víz lefolyik. Ez szintén díszet ad a kútnak. Kratzman doktor és az inspektor úr nagyon ajánlották. Gyönyörű nézni miként jön fel a víz: a kis csapok a csőkhöz kinyitattak, a pohárba folyik a víz, mely legkevésebbé sem vesztett orvosi erejéből, mert ez oly csendesen megy véghez, hogy a víz legkevésebbé sem szenved ez által. [...] A gépezetbe az [pohár] beletéetvén s úgy adatott ivásra. Ezt okvetetlen Füredden bé kellett hozni." Pár nap múlva Prágában a Kratzman által ajánlott Johann Tobert, a prágai Politechnikum munkatársát, több, az ásványvizek használatával is összefüggő találmány készítőjét fel is kereste, és megállapodott vele abban, ha a fürdőtulajdonos beleegyezik, megrendeli tőle a szerkezetet.

VENDÉGEK

¶ Az idény megnyitása és bezárása egyaránt ünnepélyes alkalom volt. „Mai nap a melegfürdők megnyitattak – az egész fürdői lakosság a templomba ment fél hétre. Ezek végezte után bementem az irodába s a személyzetnek a fürdő megnyitását kihirdettem” (1851. máj. 15.). Écsynek a fürdőfelügyelői hivatalban, az Újfürdőház épületében, az 1. szám alatt kellett tartózkodnia reggel 7 órától 12-ig és délután 4 órától este 7-ig. Ide érkeztek a vendégek, írták be magukat a vendégeknyvbé, itt váltották meg a fürdő különböző szolgáltatásaihoz a fürdőjegyeket, távozáskor itt kapták meg a számlát, és fizették ki azt. Écsy a vendégeknek az uradalom különböző épületeiben (például Nagyvendéglő, Ófürdőház, Újfürdőház stb.) jelölte ki szálláshelyüket, bocsátotta rendelkezésre a szobákat. A vendégek számára viszonyítva a rendelkezésre álló szobák száma sokszor nem volt elegendő, s ez sok fejtörést okozott. Nemcsak kellemetlen volt számára, de az így elmaradó bevételt is sajnálta. „Legszebb idő lévén a fürdők nagyszerűen használtattak. A szobák elfoglalvák, és sok vendég érkezik, s szobát nem kap – fájdalom! A legnagyobb szégyent kellett kiállanom. Csak a legékesebb szavakkal háríthatom el a legnagyobb kellemetlenségeket.” A szobák számának növelésére folyamatosan törekedett. „Ha Füred európai hírű fürdő akar feltűnni, akkoron szükségeltetik

a vendégek
számához
viszonyítva
a rendelkezésre
álló szobák száma
sokszor nem volt
elegendő, s ez sok
fejtörést okozott

a megnevezetteken kívül először, hogy szállás legalább 4000 fürdővendégnek legyen becsületes, szép szoba, tiszta, kényelmes úri bútorral, apróbb házak kertekkel” – írta Écsy Naplója Függelékében. Konkrét tervvel rendelkezett a nagy, híres vendég fogadására kialakítandó lakosztályról is: ennek megvalósítására a Nagyvendéglő szobáiból került volna sor, amit külön lépcsőn is meg lehetett volna közelíteni.

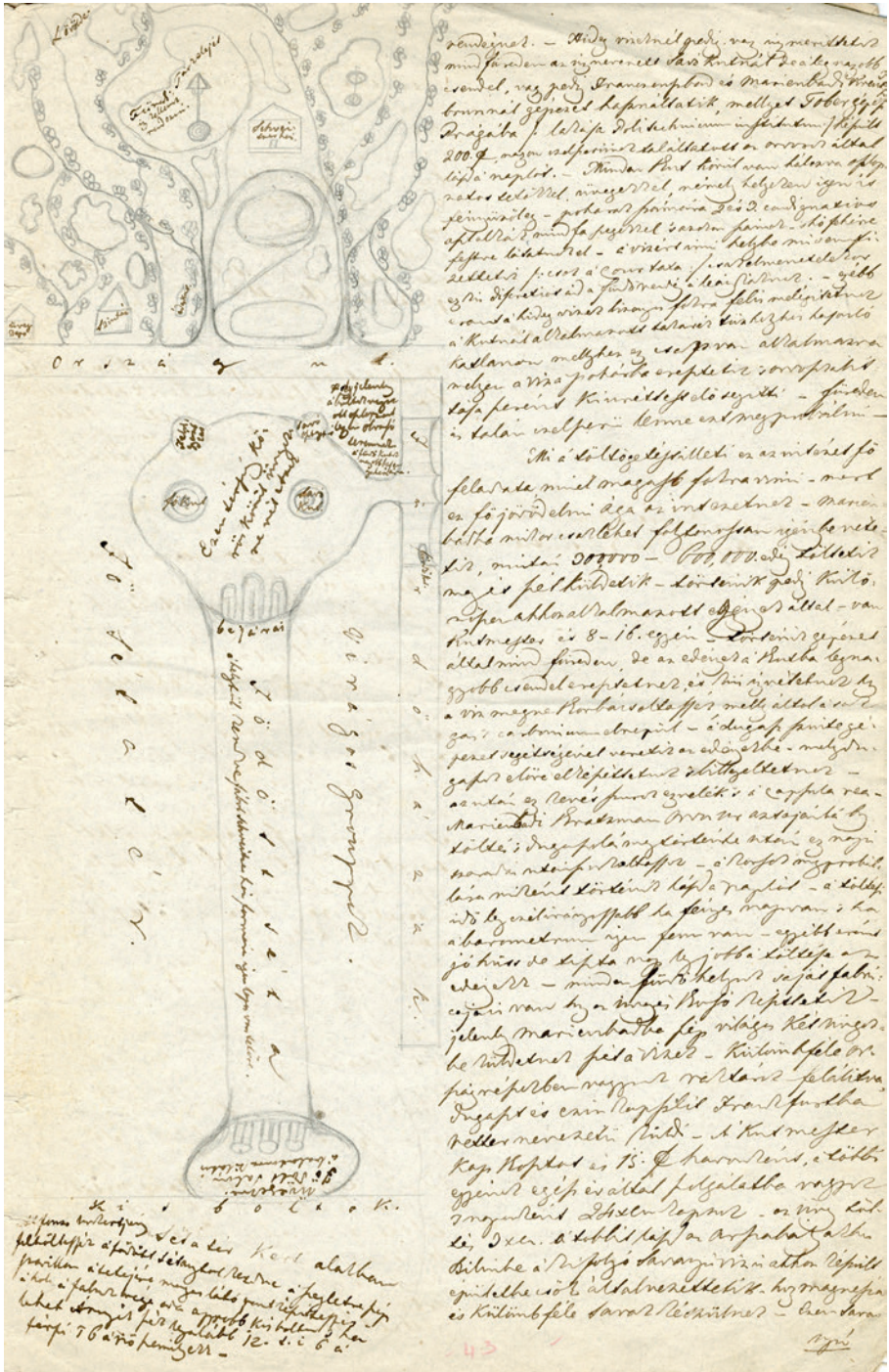
ha bármilyen probléma adódott, például kevés volt a savóivásra felhasználható birkatej, vagy javításra szorult az időjárás miatt megrongálódott hidegfürdő épülete, azonnal intézkedett

¶ A fürdőhely valamennyi gyógyító szolgáltatását (savanyúvíz-ivás, savóivás, meleg kád- és közfürdő, gőzfürdő, iszapfürdő, savófürdő, a Balatonban történő fürdőzés, az úgynevezett hidegfürdő stb.) ő felügyelte, s ha bármilyen probléma adódott, például kevés volt a savóivásra felhasználható birkatej, vagy javításra szorult az időjárás miatt megrongálódott hidegfürdő épülete, azonnal intézkedett. „Főtisztelendő adminisztrátor úrnak jelentettem, hogy savó nem elegendő az ivásra, a birkás több tejet küldjön, válaszolta, hogy már most mind fejtenek s így több leszén.”

szervezte a Sétatéren és táncesteken működő zenészeket, tárgyalt a színház előadásairól, ügyelt a lövölde működésére

¶ A fürdő szolgáltatásai mellett a fürdővendégek szórakoztatását is biztosítani kellett különböző módokon. Écsy ennek érdekében szervezte a Sétatéren és táncesteken működő zenészeket, tárgyalt a színház előadásairól, ügyelt a lövölde működésére. „Az idő kedvező lévén a fürdők mindegyre használtattak, zene és színészet mulattatja a fürdővendégeket” – írta Écsy elégedetten 1854. augusztus 7-én. A Kisfaludy gőzös hajókirándulásai is a vendégek számára nyújtott szolgáltatások körét bővítették. Már 1854-ben is az egyik legjelesebb esemény az Anna-bál volt: „A bál népes volt, csendben és a legnagyobb rendben ment végbe olyannyira, hogy a rendező urak tökéletes érdemet vívtak ki. [...] A Balatonon báró Bánffy rendezése mellett nagy gőzhajózási kirándulás történt. Tihanyból 3 kompánia halász rendeltetett, kik halásztak zene mellett. [...] Este rakétázás a templom mellett, egyik élvezet a másikat követte, s így az Anna-napi ünnepély bezáratott.” A „mulatást” szolgáló lehetőségekből Écsy a legtöbbet marienbadi tartózkodása alatt ismert meg. „Itt van továbbá a lese kabin. Itt az uraság több hírlapokat, fürdői névjegyzeteket, schematismusokat s a [többbit] tart. Minden tagtárs fizet 2 forintot, ez ismét nagy kényelmére szolgál a fürdővendégeknek. Két osztályzata van: az egyik, hol dohányzás megengedtetik, másik,

Écsy terve és rajza a füredi fedett sétányról és a kútt környékéről 1854. évi naplója Függelékében
 Forrás: MNM Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Adattár

hol tiltatik, szintén szép bútorzattal.” Ez alapján írta összefoglaló tervébe: „Azok számára, kik gyengélkedők s egészségük miatt kénytelenek otthon ülni, egy jól rendezett könyvtár álljon szabad rendelkezésükre.” Valamint „Olvasóterem, hol legalább 30 darab újság fekszik különféle nyelven, az asztalon.”

¶ Szintén Marienbadban látta azt is, hogy a fürdőhely körül a vendégek kikapcsolódásához sétautakat, kirándulóhelyeket alakítottak ki. „Ily sétahelyet lehetne Füreden készíteni ispitától kezdve ki a malomig, több helyeket, restaurációkat, pavilonokat s a [többi] felállítva a malomig, hol szintén egy kis restauráció készülhetne. Innen vagy a halász gunyhóhoz vagy az aszófi szőlőkhöz vagy be a füredi malomba s helységbe szép séta történhetne, az unalmas órák így múlhatnának. [...] Ily formán lehetne a Balaton part egész Tihanyig. Lent a Balatonnál mindannyi mulató sátoroknak kellenék lenni. Somogy részén, hová hajón, ladikokon történnék kirándulás, Siófokon, Szántódon szintén pontok volnának, hogy egy kis hideg étkek, kávé kapható volna...”

¶ Écsy állandó visszatérő óhaja a vendégek érdekében létrehozandó fedett sétány, azaz egy tetővel lezárt folyosó kialakítása volt. „Minden áron iparkodni kelletik, hogy a kutak körül földött sétahelyek készíttessenek, s ezáltal az éretik el, hogy a víz korábban s későbbben is használtathatik... szóval, azon kelletik lenni, hogy a gyöngélkedő beteg kedves szórakozásokhoz juthasson.” 1854-ben Écsy két tervet is készített a füredi fedett sétányról, és mindkettőt le is rajzolta.

1854-ben Écsy két tervet is készített a füredi fedett sétányról, és mindkettőt le is rajzolta

¶ A fedett sétányról, a kolonnádról készült egyik tervét Karlsbadról szóló úti élményeinél, 1854 októberében olvashatjuk: „szükséges volna a patikától egészen a sétatér felső részén a vendéglőház kijárásaig a sétatérből s a két kút összevéve ezek közepében lenne a fő kolonnád összefoglalva kis tetőnek következő formán.” A rajz mellé hozzáfűzte: „az Angolkert részéről ablakok lennének egy ajtóra, a kút részéről szépen szabadon vas korlátokkal, a mellék kolonnád grádicsokkal, szintén a vendéglőház felé is grádicsokkal a kijárást.”

¶ Naplója Függelékében egy másik, kidolgozottabb tervéről olvashatunk. E szerint a főkúttól délre, a part irányába húzódott volna a fedett sétány, „e helytől kezdve fából Schweitzer ház formára igen lapos vas tetőre.” Ettől nyugati irányba jelölte

Écsy a fő sétateret, keletre a fürdőház előtt a virágágásokat. A fedett sétány part felőli vége egy üvegezett fedett szalomban végződött volna, kilátással a Balatonra. „A kutakat föld alá venni s hosszú fedett járda a kutaktól le a Balatonig, eképp[en] a két kút között kezdődvén s így összeér az olvasóteremmel, mely a fürdőházban, hol most a boltok vannak, készen készítenendő. Az új ház és sétatályosó közti tér különféle virágbokrokkal ékesíttessék.”

- ¶ Füreden a fedett sétány végül csak 1878-ban készült el, az Écsy által 1854. októberben leírtakhoz hasonlóan valósult meg.
- ¶ A külföldi fürdővárosokban tett útjain különös figyelmet fordított az 1850-es évektől Füreden is napirenden lévő, bevezetendő gyógydíjakra (kurtaxa), és az ezek bevételéből származó összeg sorsáról döntő fürdőbizottságra (comissio). A tapasztalatok összegzésekor a gyógydíj felhasználásáról egyenesen fogalmazott: „A végrehajtó az intézet felügyelője, minthogy őt, mint a fürdőtulajdonos tisztjét legjobban érdekli az intézet felemelése.”
- ¶ Écsy folyamatosan figyelemmel kísérhette a vendégek gyógyulását, panaszait és elégedettségüket. „Kellemtlen szél hidegen fúj borhonyós felhők mutatkoznak, a vendégek kezdenek oszlani, állítván, hogy már a tél bekövetkezik” – írta túlzón augusztus 12-én. Majd két napra rá feljegyezte: „Az idő kiderülvén a vendégek kedélyei is vígabbak lettek.”
- ¶ Ahhoz, hogy a fürdőintézet a vendégek maximális kényelmét, gyógyulását szolgálja, Écsynek jó kapcsolatot kellett ápolnia a fürdőorvossal, aki a szezon idején tartózkodott a füredi Savanyúvízen. Orzovenszky Károly (1815–1876) fürdőorvos 1853-tól 1876-ig Écsy közvetlen munkatársa volt a füredi Savanyúvízen. Katonaorvos, Balassa János orvos köréhez tartozó balneológus. Az 1860-as évekig publikált hirdetései, írásai színvonalas ismertetések a füredi gyógyvízről. Nevéhez fűződik Füreden többek között a savó- és iszapgyógymód bevezetése, de hozzájárult a szőlőgyógymód elterjesztéséhez is. Nézeteltéréseik apró részletekben Écsy naplójából is észlelhetők, de mégis eredményes volt a füredi Savanyúvízen végzett munkájuk. A fürdőorvos legfőbb feladatának Écsy azt tartotta, hogy a beteg vendégek „egészségi szempontból minél

Écsynek
jó kapcsolatot
kellett ápolnia
a fürdőorvossal,
aki a szezon idején
tartózkodott
a füredi
Savanyúvízen

megelégedettebben hagyják el a fürdőhelyet”, hiszen minél több ember gyógyul meg a kútnál, annál „nagyobb hírre kap az intézet”. A jeles vendégeknek, a fürdőintézet tulajdonosát képviselő bencéseknek, a kiemelt bérlőknek sokszor közösen adtak ebéd- és vacsorameghívásokat. Ezek a „diplomaticus” vendégségek Écsy íratlan feladatai közé tartoztak. A kapcsolatok ápolása és fenntartása egész évben folyamatos volt levelek vagy ajándékok küldésével. „Levelet írtam Marienbadba Dr. Kratzman Emilnek, újévre őt köszöntöttem s különféle kéréseket küldöttem, melyekre választ elv[á]rom]” – írta naplójába karácsonykor.

¶ Személyes találkozásokra bel- és külföldi útjain egyaránt időt szakított. 1854. októberében Bécsben Florian Heller (1813–1871) kémikust is meglátogatta, aki a füredi gyógyvízről is készített analízist. „Felkért Heller úr, mennék el vele a főbb orvos urakhoz.” Köztük volt Johann von Oppolzer (1808–1871), Mojsisovics György (1799–1861) orvos-balneológus, valamint Karl Ludwig Sigmund (1810–1883), erdélyi származású osztrák orvos, akinek 1837-ben adták ki német nyelven írt művét a füredi Savanyúvízről és a Balatonról. „Felkért engem küldenék annak idejében fogast és egy kis bort ezeknek a főbb uraknak. Heller úr kimondhatatlanul örült, hogy látogatásommal megtiszteltem.”

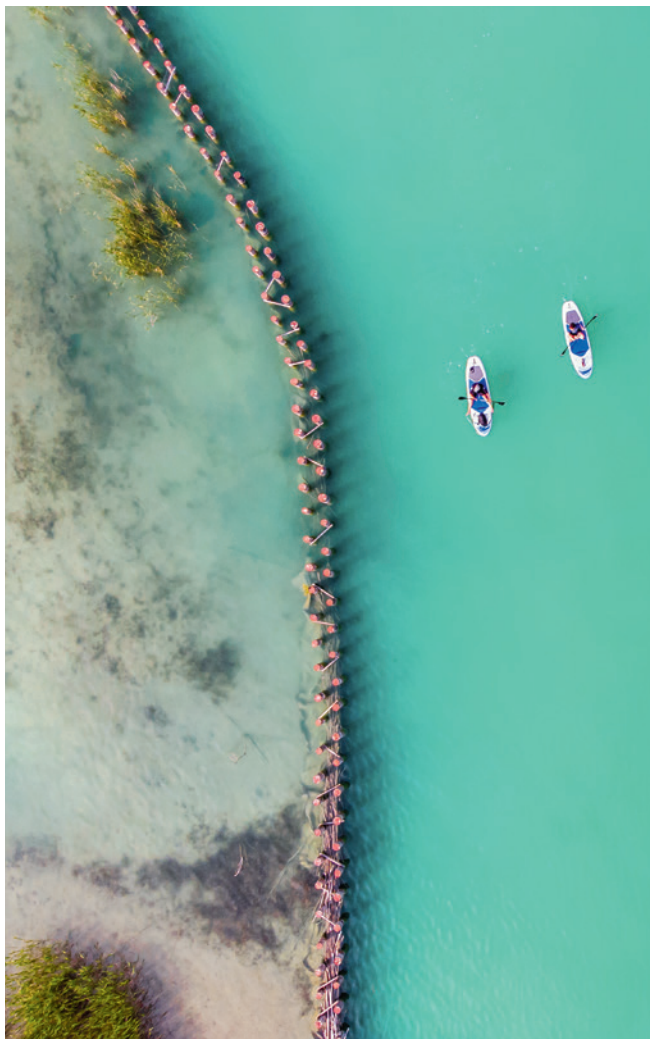
¶ A vendégek ellátása és elszállásolása miatt Écsynek a nem uradalmi tulajdonban lévő szállásadókkal, így például a Horváthház felügyelőjével és a haszonbérlőkkel is jó viszonyt kellett ápolnia. Ugyanígy fontos volt a füredi Savanyúvízen jelen lévő polgári és katonai hatósággal való megfelelő munkakapcsolat fenntartása is. A fürdőfelügyelő legfőképpen közvetlen felettesével, a tihanyi uradalom adminisztrátorával, (1854-ben) Krisztián Piusszal állt mindennapi kapcsolatban, intézkedéseit csak az ő jóváhagyásával hozhatta meg, de a fürdő érdekében szükséges javaslatokat is számára kellett jeleznie.

¶ Écsy 1854. évi naplójából kirajzolódnak a fürdőfelügyelő feladatai, a fürdőszézonban és azon kívül eltöltött mindennapjai. A fentiekből is kitűnik, hogy munkájának több mint ötven éve alatt naplóiba nagyon ritkán került az alábbihoz hasonló rövid, eseménytelen bejegyzés: „Semmi nevezetesség nem adta magát elő, az idő kedvező volt.”

a fürdőfelügyelő
legfőképpen
közvetlen
felettesével,
a tihanyi uradalom
adminisztrátorával,
(1854-ben)
Krisztián Piusszal
állt mindennapi
kapcsolatban,
intézkedéseit csak
az ő jóváhagyásával
hozhatta meg, de
a fürdő érdekében
szükséges
javaslatokat is
számára kellett
jeleznie

Források és irodalom

- Daday András: A régi Balatonfüredről. In: *Betegápolásügy*, 19. 1939. 6. sz. 81–84.
- Daday András: Az első magyar fürdőügyi tanulmányút. In: *Orvostörténeti Közlemények*, 2. 1956. 99–118.
- Daday András: Újabb adatok a régi Balatonfüred történetéhez. In: *Orvostörténeti Közlemények*, 44. 1968. 117–124.
- Eötvös Károly: *Balaton* utazás. Szerk.: Szalay Károly. 1–2. köt. Magvető, Budapest 1982 (Magyar Hírmondó)
- Écsy László 1854. évi naplója. MNM Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Történeti dokumentáció XI/1.-C 72.277.7.
- Jalovics Aladár: *A balatonfüredi gyógyhely és kirándulása helyei képekkel illusztrálva 1878*. Szerk.: Lichtneckert András, magánkiadás, Balatonfüred 2008
- Katona Csaba: *Écsy László fürdőigazgató naplói, 1850–1852, 1856*. Balatonfüred Városért Közalapítvány, Balatonfüred 2008
- Katona Csaba: A bencés rend mint fürdőtulajdonos az 1860–70-es években. In: *Egyháztörténeti Szemle*, 1. 2000. 2. sz. 53–74.
- Katona Csaba: Écsy László naplói a városi helytörténeti gyűjteményben. In: *Füredi História*, V. 2005. 1. sz. 4–5.
- Kósa László: *Fürdőélet a Monarchiában*. Holnap, Budapest 1999
- Lichtneckert András: *Écsy László balatonfüredi fürdőigazgató naplója 1863–1892*. Balatonfüred Városért Közalapítvány, Balatonfüred 2008
- Balatonfüred és Balatonarács története*. Szerk.: Lichtneckert András. Veszprém Megyei Levéltár, Veszprém 1999
- Lichtneckert András: *A balatonfüredi savanyúvízi gyógyfürdő története az alapítástól az államosításig 1702–1949*. Balatonfüred Városért Közalapítvány, Balatonfüred 2013
- Lichtneckert András: *Orzovenszky Károly balatonfüredi fürdőorvos 1815–1876*, magánkiadás, Balatonfüred 2016
- Nagy Anita: *Kéziratok levéltári anyagok egy múzeum gyűjteményében (őrzés-használat-forráskiadás)*. Szakdolgozat, kézirat, ELTE, Budapest 2014
- Orzovenszky Károly: *Balaton-Füred és gyógyhatása. A helyi viszonyok, a fürdő története, gyógyhatása és a gyógyeljárás ismertetése*. Lampel Róbert, Pest 1863

Forrás: Iszak Photo & Film / EKF2023